

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Na cestě k 19. století:

Osvícenství a jeho význam ve společensko-politickém dění

Osvícenství obecně

Občanská společnost se začala rodit v průběhu 18. století v souvislosti s rozvojem osvícenství. Zejména ve městech docházelo k rozvoji vědy, k uplatňování racionálního přístupu k životu, a naopak k ústupu role náboženství ve společnosti. Alfou a omegou světa již nebyl pouze Bůh, ale do popředí se stále více dostával také člověk. Tradiční biblický výklad světa a poznatky antické filozofie mnohým přestávaly stačit a lidé si začali klást nové otázky a snažili se na ně nacházet odpovědi prostřednictvím metodického vědeckého zkoumání. V souvislosti s nástupem průmyslové revoluce se zvyšoval význam měšťanstva, jehož rostoucí objem se rekrutoval z lidí migrujících do města za prací. Pokrok nastal také v oblasti kultury. Osvícenští političtí filozofové odmítali absolutismus, feudální uspořádání považovali za přežitek a požadovali rovnost lidí před zákonem. Anglický filozof **John Locke** byl znám mimo jiné i svou liberálně pojatou politickou filozofií. Vycházel z předpokladu, že lidé nejsou schopni zachovat řád, a proto musí být uzavřena společenská smlouva mezi občanskou společností a státem. Stát má občany chránit, ale dále již do společnosti zasahovat nemá. Legitimní vláda je podle něj ta, která „ochraňuje práva na život, svobodu, zdraví a vlastnictví všech občanů“ a která trestá narušitele těchto práv. Pokud je však vláda nelegitimní, lidé ji mají dle Locka právo svrhnout. Locke přichází také s rozdělením moci na výkonnou, zákonodárnou a federativní (právo vyhlásit válku a uzavřít mír). Na toto dělení navázal francouzský filosof **Charles Louis Montesquieu**, jenž v Lockově původním konceptu rozdělení moci nahradil moc federativní za moc soudní. Z politického hlediska se také jako významný milník jeví vznik zednářských loží, které se nejprve objevily v Anglii a Skotsku. Zednářské lože se staly předchůdci moderních politických stran, například zárodky dnešní CDU vznikaly ze zázemí zednářské lože již ve třetí čtvrtině 18. století.

Obrázek 1 V kavárnách lidé diskutovali o problémech vědy, o poezii nebo projednávali obchody. Na obrázku vidíme jednu z nejslavnějších kaváren – Lloydovu kavárnu, která se stala oblíbenou zejména mezi obchodníky a námořníky projednávajícími zde své obchody. Zdroj: Neznámý autor, Lloyd's buildings, <https://www.lloyds.com/about-lloyds/history/lloyds-buildings> [30. 5. 2018].

Z hlediska každodennosti se například v Anglii staly významnou součástí měšťanského života kavárny a čajovny, kde lidé kromě popíjení lahodného nápoje diskutovali o věcech politických i obchodních a vyměňovali si navzájem informace a novinky tak jako nikdy dříve. V Anglii došlo k založení první kavárny roku 1650 v Oxfordu židovským obchodníkem Jacobem. O dva roky později byla otevřena také první kavárna v Londýně. Právě kavárny sehrály důležitou roli při rozkvětu osvícenství. Nepodávaly se zde alkoholické nápoje a jejich návštěvníci tu diskutovali nad akademickými otázkami. Ve druhé polovině 17. století se kavárnám v Anglii říkalo *penny universities*, neboť působily jako alternativa akademické výuce. Vyučovalo se zde cizím jazykům (hlavně francouzštině, italštině a latině), dále také šermu, tanci, matematice, astronomii a poezii. Kavárny ovšem nebyly místem setkávání pouze pro „vybranou společnost“. Příkladem budiž kavárna Moll King's coffeehouse v Londýně, kde se scházela různorodá směsice mužských zákazníků od dvořanů a obchodníků až po nuzáky a opilce. Scházelo se tu také podsvětí a tato kavárna se stala také místem setkávání se prostitutek s jejich klienty.

Nový rámec mezinárodních vztahů do Velké francouzské revoluce

Vztahy mezi státy jako politickými subjekty se zrodily v situaci, kdy postupně došlo k pádu doktríny universalismu – tedy křesťanské jednoty a pospolitosti jednotlivých panovníků a států. Univerzalismus přestal fungovat v momentě, kdy se západní křesťanství začalo štěpit na katolické a protestantské, církev již nebyla jednotná. Náhradou tohoto systému se postupně měla stát kolektivní identita „evropanství“. Jedním z prvních průkopníků této myšlenky se stal v roce 1751 **Voltaire**, který konstatoval následující tezi: „*Je to jakási velká republika rozdělená do několika států, všechny jsou ve vzájemném styku. Všechny mají stejný*

Obrázek 2 Voltaire (1694–1778) ve starším věku,
Zdroj: neznámý autor,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Voltaire_ol_d.jpg [30. 5. 2018]

náboženský základ, všechny uznávají týž princip veřejného práva a politiky, v ostatních částech světa neznámý.“¹ Týkalo se to ovšem zejména západní Evropy z dnešního pohledu. O dvacet let později na něj navázal **Jean-Jacques Rousseau**, jenž napsal první jasnou zmínku o Evropanech: „*Nejsou už žádní Francouzi, Němci a Španělé, dokonce ani Angličané, nýbrž pouze Evropané.*“²

Na druhé straně evropského kontinentu v pruském Královci (dnes ruský Kaliningrad) celý svůj život pobýval filosof **Immanuel Kant** (1724–1804), který v tomto ohledu rovněž nezaháel a přidal k tématu svůj příspěvek nazvaný *K věčnému míru* (vydaný ve dvou verzích v letech 1784 a

1795). V tomto útlém díle navrhoval vytvoření spolku vyspělých evropských států, odmítal tajné smlouvy a násilné prosazování „národních“ zájmů jednotlivými panovníky. Vyslovil se pro zřízení stálého evropského vojska a proti myšlence podřízení se některých nezávislých

¹ HOPFINGER, Petr. Co je to vlastně Evropa? <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/G/1848/CO-JE-TO-VLASTNE-EVROPA.html/> [20. 5. 2018]

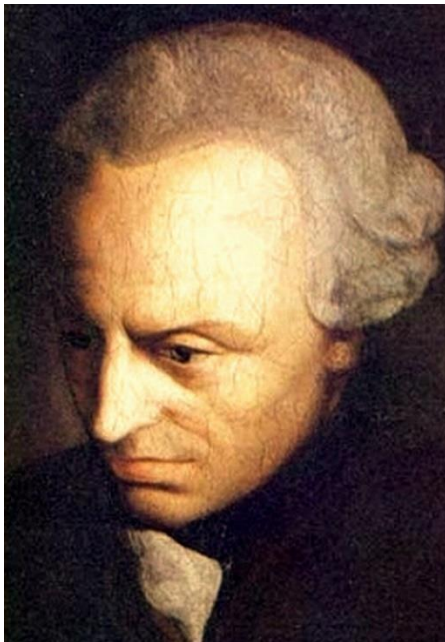
² Tamtéž.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

států vůči jiným. Byl přesvědčen o nutnosti zavedení republikánského zřízení. Nedůvěřoval panovníkům, domníval se, že daleko spolehlivěji v otázkách války a míru budou rozhodovat občané. Vyslovil rovněž požadavek na reformu veřejného práva v celoevropském kontextu založeného v duchu občanského principu. Předpokládal nejprve založení celoevropské konfederace republik, jež bude postupně směřovat k transformaci ve Spojené státy evropské.

Obrázek 3 Kant měl přesně určený denní režim. Vstával ráno v 5:00 a věnoval se studiu a psaní. Dopoledne přednášel. Po obědě šel na procházku do lipové aleje. Ke spánku se ukládal každý den v deset hodin večer. Zdroj: neznámý autor, 1790, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Immanuel_Kant_\(painted_portrait\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Immanuel_Kant_(painted_portrait).jpg) [30. 5. 2018]

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

